

โครงการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชโดยวิธีธรรมชาติ

โครงการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชโดยวิธีธรรมชาติ ได้จัดให้มีการสาธิตและร่วมสังเกต เพื่อปรับปรุงแบบและวิธีการเพาะปลูกด้วยการใช้พืชตระกูลถั่ว รายละเอียดของวัตถุประสงค์และ กิจกรรมต่าง ๆ ที่จะนำเสนอได้นำมาจากโครงการเกษตรทางเลือก "ALTERNATIVE AGRICULTURE" เดือนมกราคม พ.ศ. 2532

4.1 วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. การปรับปรุงและพัฒนาเทคนิคต่าง ๆ ของการใช้สมุนไพรที่ปลูกไว้กำจัดแมลง เพื่อควบคุมทั้งผลผลิตเกษตรและศัตรูพืชในระหว่างการเก็บรักษา
2. การสนับสนุนเกษตรกรให้มีความรู้เพิ่มขึ้นเกี่ยวกับวิธีการทำการเกษตร ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม
3. เพื่อเสริมสร้างความรู้ให้ประสิทธิผลของการใช้สมุนไพรกำจัดแมลง
4. เพื่อเผยแพร่หลักการ ใช้สมุนไพรกำจัดแมลงให้เป็นส่วนหนึ่งของระบบการควบคุมแมลงแก่เกษตรกรและเจ้าหน้าที่ทางการเกษตร ตลอดจนแก่บุคลากรขององค์กรพัฒนา
5. เพื่อลดภัยอันตรายที่มีต่อสุขภาพและสภาพแวดล้อม
6. เพื่อลดต้นทุนการผลิตและลดการพึ่งพาสารเคมีในการควบคุมศัตรูพืช
7. เพื่อก่อตั้งเป็นหน่วยข้อมูลและข่าวสาร เกี่ยวกับการ ใช้สมุนไพร ในการกำจัดศัตรูพืช

4.2 กิจกรรมภายใต้โครงการ

ระยะหนึ่ง : การเตรียมการก่อนเริ่มโครงการ

- ประเมินค่าความรู้ของบุคลากร และข้อมูลที่มีในประเทศไทย
- จำแนกพื้นที่เป้าหมายซึ่งอยู่ในการทดลอง

- ทำการสำรวจในพื้นที่เป้าหมาย
- วิเคราะห์ข้อมูลของการสำรวจเพื่อกำหนดปัญหาความเร่งด่วนของศัตรูพืช

ตลอดจนการจัดตั้งหน่วยงานทดลอง ในพื้นที่

- การวางแผนการทดลอง ใช้สมมุติฐาน ไม่กำจัดศัตรูพืช
- : การทดลอง
- การทดลองก่อนนำไปสู่เกษตรกร
- การทดสอบในสิ่งที่จริง ๆ ของโครงการ

ระยะสาม : การประเมินผล

- การประเมินผลเป็นระยะตามแผนงาน
- การประเมินผลสรุปโครงการ

ระยะสี่ : การเผยแพร่

- การจัดทำเอกสารสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องทางด้านวิชาการการกำจัดศัตรูพืช
- การอบรมเชิงปฏิบัติการ
- การติดต่อสื่อสารและร่วมมือกับกลุ่มกิจกรรมอื่นที่ไม่ใช่สารเคมีในการเกษตร เพื่อ

ให้กลุ่มที่สนใจ เกษตรนิเวศวิทยา มีความก้าวหน้าและแข็งแกร่งขึ้นโดยส่วนรวมในประเทศไทย

- ให้ความช่วยเหลือในด้านวิชาการ รวมทั้งการสนับสนุนและเผยแพร่ข้อมูลสิ่งตี

พิมพ์ให้แก่ผู้ร่วมโครงการและผู้สนใจ ได้ติดตามข่าวสาร

4.3 พื้นที่โครงการ

โครงการ โครงการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช โดยวิธีธรรมชาติมีการดำเนินงานอยู่ใน
จังหวัดของภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย แต่หมู่บ้านที่ได้รับ
การประเมินผลมีต่อไปนี้

1. บ้านเด่น
2. บ้านหือตปาหวาย

3. บ้านแดนเมือง

4. บ้านสันป่าฝาง

โครงการ โครงการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชโดยวิธีธรรมชาติ เป็นโครงการที่ปฏิบัติ
งานร่วมกับสมาคมเทคโนโลยีที่เหมาะสม (ATA) ในกรุงเทพฯ

4.4 การประเมินผล โครงการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช

การประเมินผล โครงการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชโดยวิธีธรรมชาติ ได้ ประเมินถึง
ความรู้ของเกษตรกรประเภทของสมุนไพรที่ใช้ในการกำจัดศัตรูพืช วิธีการและขั้นตอนในการจัด
เตรียมและผลที่ได้จากการใช้สมุนไพร รวมถึงผลถึงความคิดที่จะขยายวิธีการกำจัดศัตรูพืช ปัญหา
ต่าง ๆ ที่พบและความต้องการทางด้านการฝึกอบรม

เนื่องจากโครงการนี้ เพิ่งจะเริ่มดำเนินการในปี 2532 และยังไม่เคยมีการติดตาม
ผลงานมาก่อน ดังนั้น การประเมินผลโครงการครั้งนี้จึงเป็นความพยายามที่จะติดตามหาข้อมูล
ตลอดจนปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น การเสนอผลการประเมินจะเสนอในรูปของการบรรยายตามลักษณะ
ของข้อคำถาม โดยแยกเป็นรายหมู่บ้านซึ่งพิจารณาได้ดังนี้

4.4.1 การริเริ่มโครงการ โครงการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชโดยวิธีธรรมชาติในหมู่บ้าน

หมู่บ้านที่ทางคณะผู้ประเมินผล ได้เข้าไปศึกษาทุกหมู่บ้าน ปรากฏว่าจะมีเจ้าหน้าที่จาก
โครงการนี้ เข้าไปแนะนำและพูดคุยเกี่ยวกับโครงการ ไม่ต่ำกว่า 2 ครั้ง เพื่อจะได้ทราบถึงความรู้
เกี่ยวกับการกำจัดศัตรูพืช ซึ่งเจ้าหน้าที่ที่เข้าไปแนะนำนั้น ได้มีประสบการณ์เกี่ยวกับการใช้สมุนไพร
ในการปราบศัตรูพืชมาแล้ว ในการแนะนำนั้นจะมีการฉายสไลด์ประกอบการอธิบาย การให้
การอบรม และการสาธิตในแปลงเกษตร จากการศึกษาพบว่าทุกหมู่บ้าน ไม่ค่อยมีความรู้เกี่ยวกับ
การใช้สมุนไพรในการปราบศัตรูพืชมาก่อนเลย

4.4.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการสาธิตของ โครงการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช

ในการประเมินผลความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการสาธิตของโครงการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชโดยวิธีธรรมชาตินี้ ได้ประเมินถึงประเภทของสมุนไพรที่มีอยู่ในหมู่บ้านแห่งของสมุนไพร การเตรียมเพื่อใช้กำจัดศัตรูพืชและผลที่ได้รับหลังจากที่ได้ใช้วิธีการดังกล่าวไปแล้ว จากข้อมูลที่พบปรากฏว่าหมู่บ้านทุกหมู่บ้านคือ บ้านเด่น บ้านก้อดป่าหวาย บ้านแดนเมือง และบ้านสันป่าปอ ได้มีการใช้สมุนไพร ดังนี้ บอระเพ็ด สะเดา ข่า สามเสื่อ หางไหลแดง ขี้เหล็ก และควิน ในการกำจัดศัตรูพืช เมื่อสอบถามต่อไปถึงแหล่งของสมุนไพรดังกล่าวก็พบว่า สมุนไพรดังกล่าวส่วนใหญ่หาได้ง่ายเพราะมีอยู่ในพื้นที่อยู่แล้ว แต่ก็มีสมุนไพรบางชนิดที่หาได้ลำบากเช่น ที่บ้านเด่นจะหาสะเดาก่อนข้างลำบาก บ้านสันป่าปอจะหาบอระเพ็ด และสะเดายากพอสมควร เป็นต้น อย่างไรก็ตามเมื่อถามถึงการจัดเตรียมเมื่อใช้กำจัดศัตรูพืชแล้ว พบว่าทุกหมู่บ้านจะมีความลำบากในการจัดเตรียมพอสมควร เนื่องจากขั้นตอนและวิธีการจัดเตรียมและวิธีการทำจนถึงการนำไปใช้กำจัดศัตรูพืช สำหรับผลที่ได้รับหลังจาก ได้มีการ ใช้วิธีการดังกล่าวนี้ เกษตรกรในทุกหมู่บ้านให้ความเห็นว่า หลังจากที่ใช้สมุนไพรกำจัดศัตรูแล้วปรากฏว่า ได้ผลดีพอสมควร

4.4.3 การได้รับความช่วยเหลือจาก โครงการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช โดยวิธีธรรมชาติ

การให้ความช่วยเหลือกับเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการนี้ เป็นวิธีการหนึ่งที่จะให้เกษตรกร ได้มีความเชื่อมั่นกับ โครงการและจะให้ความร่วมมือกับ โครงการ เพื่อผลประโยชน์ของเกษตรกรเอง ซึ่งจากการประเมินผลพบว่าเกษตรกรในโครงการจะได้รับความช่วยเหลือในรูปแบบของเอกสารคำแนะนำ เมล็ดพันธุ์พืชสมุนไพรตลอดจนเงินทุนเพื่อใช้ในการสาธิต โครงการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชโดยวิธีธรรมชาติ

เมื่อสอบถามถึงการ ใช้วิธีการกำจัดพืชด้วยสมุนไพรต่อไปหากไม่ได้รับความช่วยเหลือต่าง ๆ จากโครงการ ปรากฏว่าเกษตรกรบ้านเด่นประมาณครึ่งหนึ่ง ได้ให้ความเห็นว่า จะดำเนินการต่อไป ในขณะที่เกษตรกรบ้านก้อดป่าหวาย บ้านแดนเมือง และบ้านสันป่าปอส่วนใหญ่หรือเกือบทั้งหมดมีความตั้งใจที่จะดำเนินการต่อไปหากไม่ได้รับความช่วยเหลือก็ตาม ส่วนแผนการในอนาคตที่จะขยายวิธีการ ใช้การกำจัดศัตรูพืชด้วยสมุนไพรในไร่นาของตัวเองนั้น ทุกหมู่บ้านมีแผนการใช้วิธีการดังกล่าวต่อไปด้วยเหตุผลที่ว่าวิธีการนี้ช่วยให้ปลอดภัยจากสารเคมีและทำให้ผลผลิตดีขึ้น

4.4.4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับ โครงการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช โดยวิธีธรรมชาติ

จากการประเมินผลพบว่าเกษตรกรทุกหมู่บ้านที่เข้าร่วม โครงการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชโดยวิธีธรรมชาตินั้น จะมีความรู้ ความเข้าใจดีขึ้นกว่าเดิม หลังจากที่ได้เข้าร่วมโครงการดังกล่าวไประยะเวลาหนึ่งแล้ว และเมื่อถามถึงปัญหาต่าง ๆ ที่พบหลังจากเข้าร่วมกับโครงการ ปรากฏว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีปัญหาทางด้านวิธีการปฏิบัติ แต่จะมีปัญหาทางด้าน การหาสมุนไพรมาใช้กำจัดวัชพืชค่อนข้างยาก เช่น มีเกษตรกรบางรายจากบ้านสันป่าปอ และบ้านแดนเมือง ที่หาสะเดาและบอระเพ็ดค่อนข้างยาก ดังนั้น ทางโครงการจึงควรที่จะนำเมล็ดพันธุ์ของสมุนไพรมาแจกจ่ายให้กับเกษตรกร เพื่อจะได้เพาะปลูกไว้ใช้ในอนาคตต่อไป

4.4.5 การปรับเปลี่ยนวิธีการและการให้คำแนะนำต่อกลุ่มเกษตรกรอื่น

หลังจากที่มีการ ใช้วิธีการกำจัดศัตรูพืชด้วยสมุนไพรใน โครงการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชมาระยะหนึ่งแล้ว เกษตรทุกคนที่ได้เข้าร่วมโครงการมีความคิดเห็นที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิธีการที่ใช้อยู่ให้มีความเหมาะสมมากขึ้น จากการประเมินผลพบว่าเกษตรกรบ้านสันป่าปอมีความกระตือรือร้นที่จะปรับเปลี่ยนวิธีการให้เหมาะสมมากกว่าหมู่บ้านอื่น ๆ นอกจากนี้เกษตรกรเกือบทุกคนในทุกหมู่บ้านที่เข้าไปประเมินผล ได้มีความคิดเห็นว่าเป็นโครงการที่ดีที่มีประโยชน์ช่วยลดต้นทุนการผลิต และมีคุณค่าที่จะนำวิธีการดังกล่าว ไปแนะนำต่อในกลุ่มเกษตรกรอื่น ๆ

ซึ่งวิธีการที่แนะนำให้กับกลุ่มเกษตรกรอื่นนี้ จะมีการใช้วิธีการสาริตปฏิบัติให้ดู รวมทั้งการอธิบายให้ฟัง ส่วนผลของการแนะนำได้ผลมากน้อยเพียงใดนั้น จากการสอบถามเกษตรกรพบว่าทัศนคติของผู้ที่รับ ไปนั้นอยู่ในขั้นดี อย่างไรก็ตามการยอมรับวิธีการกำจัดศัตรูพืชด้วยสมุนไพรนั้นยังขึ้นอยู่กับวัตถุดิบคือตัวของสมุนไพรเองว่ามีอยู่ในพื้นที่มากน้อยเพียงใดอีกด้วย

4.4.6 ผลต่อรายได้หลังจากการเข้าร่วมโครงการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช

จากการประเมินผล พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เกือบทุกหมู่บ้านมีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่าโครงการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชโดยวิธีธรรมชาติ หรือการใช้สมุนไพรในการกำจัดศัตรูพืชนั้น ทำให้รายได้จากการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรสูงขึ้น อย่างไรก็ตามก็มีเกษตรกรบางคนในหมู่บ้านตนเองเมืองที่เห็นว่าผลผลิตการเกษตร โดยเฉพาะกระเทียมลดลง

4. มีเกษตรกรหลายคนที่ร่วมงานกับโครงการในหลายกิจกรรมจนทำให้เกิดความ
สับสน ดังนั้น โครงการจึงควรที่จะพิจารณาให้ความรู้และความช่วยเหลืออย่างใกล้ชิดด้วย

5. แผนกพัฒนาหมู่บ้านควรจะมีการสอนให้เกษตรกรได้เรียนรู้วิธีการวัดผลผลิตใน
พื้นที่ของตัวเอง ทั้งนี้ เพื่อให้เกษตรกรได้มีการประเมินผลความก้าวหน้าด้านผลผลิตของตัว
เกษตรกร อันจะทำให้เห็นภาพของความสำเร็จได้ดีขึ้น

*****

PAYAP UNIVERSITY